

*M
W*

Rubr. XVIII. Nro. 32. C.

Gymnasial - Bibliothek

zu Cöthen.

9

DE INSTITUENDO POLY-
MATHIÆ STUDIO.

AD DISCIPULOS.

Ut indicaret examen 1791. XI. Apr. hor. 9.
antem. habendum scripsit
C. F. R. Vetterlein, Refr.

Cothenii, litteris Schöndorfianis.

8

DE INSTITUENDO POLY-
MATHIAE STUDIO.
AD DISCIPULOS

Et indicat examini 1751. XI. Apr. hor. 9.
autem habendum scriptis
C. F. R. Vetterlein, Ref.

Cotheni, litteris Schönbornianis.

Cum semper ab æquitate lectorum sperassemus, fore ut hoc nostrum consilium in hisce programmatum libellis præcepta de studiorum ratione tradendi probaretur, scripsimus & antea talia quædam & nunc plura addere decrevimus, quibus in regendis litterarum studiis uterentur iuvenes. Nam & præceptoris est præcipere & nos quidem cum miro teneremur Logicarum rerum amore, non putavimus a nobis alienum, nostrum his rebus impendere laborem. Sed tamen quam bona & solida ea sint, judicium penes lectorem esto! — Atque hoc quidem tempore adhortamur doctrinæ studiosos ad polymathiam sapienter colendam, sed olim ostendendum erit, quam noxium & insanum sit

immoderatum litterarum studium, nullis limitibus circumscriptum, & vana illa pansophia, qualem denuo nostra ætate multi adfectant.

Polymathiam igitur sive eruditionem multivariam cum studiis commendamus adolescentium, illud volumus, ut omnium artium liberalium sibi aliquam parent notitiam, & neque studio artis quam vocant practicæ neque uni tantum ceterarum disciplinarum unice incumbant, sed ut ad aliarum quoque artium, quæ ad humanitatem pertinent, vel omnium vel multarum saltem historicam & elementarem adspirent peritiam. — Etenim studere litteris constat fere his duobus, cognitione & exercitatione. Cognitionis rursus duo genera sunt: aut studium longum & constans unius cujusdam scientiæ, ita ut principia omnesque ejus partes, & totum quasi ambitum cognoscamus, aut initiorum & elementorum tantum agnitio, qualem vel ex vi alicujus præceptoris institutione vel legendis paucis quibusdam libris possumus haurire. Nam cum unaquæque fere ars & scientia tam difficilis sit & longa, ut tota hominis ætas vix suffi-

sufficiat ad unam aliquam penitus cognoscendam, ut & ejus principia & omnes partes comprehendamus animo, usuque & experientia confirmemus; quoniam sine experientia omnis cognitio manca est; cumque universæ eruditionis studium & vanæ amor Pansophiæ maxima afferat mala & ipsam prorsus miseriam, apparet, homines litteris deditos debere unam modo aut paucas quasdam sibi sumere disciplinas, quas majore cura proque viribus colant, easque cum maxime ipsis necessarias, tum ingenio convenientissimas maximeque aptas; ceteras vero omnes angustis circumscribere terminis ita ut non nisi initia & utilissima quæque attingant. — Ante omnia igitur quærendum est, primum quæ sint necessariae, quæve plurimum ad bene beateque vivendum valeant artes & scientiæ; deinde quale ipsi ingenium qualeve habeant animi indolem, itemque quæ sit singularum artium natura & descriptio; quibus cognitis facile videbunt quod studium ingenio cujusque maxime conveniat. Quod enim nostræ naturæ convenientissimum est, id in deliciis habere & tanquam primum colere debemus studium; in eoque &

ad

ad summum tendendum & pro gloria laborandum est.

Inter omnes igitur scientias artesque ex nostra quidem sententia necessaria est primum, quæ vulgo practica dicitur, quæve ad vitam a-
lendam munusque ornandum opus est: in quo externa vitæ bona quærentur; deinde, cum his vel maxime ornati non semper tamen ipso animi sui sensu beati sint, accedat alia quædam necessaria ars, si modo ea ulla est, qua vitæ beata rationem cognoscamus & cognitam adipiscamur. Ea autem est, nisi & doctissimi & optimi omnis ætatis viri falluntur, ethica sive doctrina morum. In hac igitur non satis est elementarem & superficialiam habere scientiam; sed ad prima ejus fundamenta & fontes accedendum est; & principia, quibus bene vivendi præcepta nituntur acri cura & studio examinanda sunt, ut certo sciamus, num solida beata vitæ fundamenta sint posita: quo facto delineationem & quasi systema vivendi poterimus adumbrare. — Sed cum instituta humana, sententiæ, opinionisque quibus reguntur vivuntque homines, ceu res hereditariæ, ab uno mortali-

um

um genere & ætate ad alterum soleant traduci; cum & quæ agunt & quæ sentiunt plerumque, non ex sana ratione sensuque veri & recti profiscantur, sed ex opinionibus receptis & consuetudine mera, viri docti est & prudentis nisi in doctrina de vita instituenda turpiter velit labi & errare, biennio vel triennio tandem ad hanc rem sibi sumto, se ipsum, naturamque suam, homines & singulos & omnes totumque hoc rerum humanarum & divinarum systema ingenua industria considerare & omnia examinare quæ antehac de unaquaque re sentire solebat. — Quibus probe factis de adornando jam systemate & ratione vitæ poterit cogitare, fundamentisque rite positis ædificium superstruere & firmissimum & pulcherrimum. Sciet enim & amabit & quæ ipsi bona quærenda & quæ genus humanum & societatem possunt juvare. Et studium quidem hominis docti princeps & omnium maximi momenti, quo destitutæ artes cæteræ ad unam omnes plane nihili sunt, hoc est. Hac autem doctrina instructus tanquam regula ceteras omnes potest metiri & quanti quæque sit æstimare. — Videntur autem in eo homines satis esse fortunati, quod hæc doctrina & philosophia morum

non

non adeo difficilis est & obscura ut totam ætatem in ea cognoscenda deberent consumere: modo rejectis vulgaribus in hac re ducibus, misfæque superstitione, ipsi propriisque viribus, solius de natura humana scientiæ ope, velimus quid verum sit quærere. Neque enim ad hoc velut privatum ethices studium proprioque usui necessarium opus est tam multorum annorum opera tantisque litterarum monumentis quanta adhibenda sunt ad studium ejusmodi in quo quis vel ad summum venire vel scribendis libris vult quærere gloriam. — Quæ cum & de arte litteratorum practica valeant: quæ ut ad vitam adhibeatur, non tam profunda, hausta ex libris doctrina opus est, qualis publicorum solet esse doctorum: apparet ex his omnibus, studiosum litterarum tres quasi ordines disciplinarum suarum facere debere ratione nempe multitudinis rerum descendarum. — Primo igitur loco ponendum est necessariorum rerum studium, quæ duobus scientiis complectuntur, quarum una *practica* cujusque *ars* est, altera *doctrina morum*; secundo loco *disciplina* quædam certa & una ingenio cujusque conveniens & *primaria*; & tertio

tio cognitio ceterarum bonarum artium sed e-
 lementaris & quatenus non adeo magno tempo-
 ris & laboris impenso parari possunt quæ utilia
 pulchraque habent, h. e. quæ simul collata *Po-
 lymathiam* efficiunt; sed horum magna pars,
 præsertim historica ad illam de qua loquuti su-
 mus rerum omnium considerationem & obser-
 vationem pertinet, quibus doctrina moralis su-
 perstruenda est. „At si vir doctus studium ali-
 quod unicum sibi primarium facere debet, quod
 sive in deliciis habeat, sive ad gloriam famam-
 que impensius colat, quomodo istæ tres ordines
 constabunt, sumta ad id vel morali vel practica
 cujusque arte? Licetne vel disciplinam morum,
 vel alteram, qua in munere publico opus est,
 in deliciis habere & tanquam primarium vitæ o-
 pus tractare?“ Licet sane, sed non est necesse,
 nisi alterutra maxime omnium artium ingenio
 conveniat. Non enim quæ disciplina in genere
 optima est statim singulorum est commendanda
 studio primario & perpetuo; & satis est, in do-
 ctrina morum tantum profecisse quantum boni
 & hominis est & civis.

Hanc

Hanc igitur polymathiam sive multorum variarumque rerum scientiam, hisce circumscriptam limitibus, non sine multis causis litterarum studiosis commendamus. Unam quidem jam attigimus. Etenim si exploratum esse nobis debet, quænam ex tanta disciplinarum multitudine potissimum nostro ingenio conveniat, quando eligere volumus, in qua maximo cum fructu opera nostra collocetur, necesse est ut omnium rerum discendarum & eruditionis universalis notitiam habeamus, sed elementarem & encyclopædicam. Delectum enim habere non potest, nisi qui multas ejusdem generis res cognoverit. Hinc est quod eruditi tam multi ope polymathie destituti in studiis male selectis invitaque Minerva susceptis operam perdant. — Alia quædam polymathie colendæ causa in eo est, quod ceteris disciplinis ignoratis, nec unam quidem possumus perdiscere, propterea quod singulæ ceterarum ope indigent, aliasque aliam aut fundamenti loco ponit aut tanquam instrumento utitur. Notitiæ enim historica materia sunt scientiarum, ut nunc dicunt, theoreticarum; hæ vero quodam omnes continentur vinculo & multis modis inter se connexæ sunt. Universalis

lis igitur eruditionis peritia, quamvis elementari adjuvamus in primariae scientiae studiis; augeaturque in ea ipsa iudicii acumen, cognitis aliquatenus & ceteris, imprimis quae cum illa sunt cognatae. Solent enim qui ceterarum rudes uni semper incubuere disciplinae parum solide iudicare; circa res vero ab arte sua paullo remotiores miris saepe ridiculisque tenentur erroribus.

— Sed quid opus est, homines integre incorruptaeque indolis cogere ad polymathiam, i. e. rerum multarum scientiam, cum ipsius animi ductu naturalique *ὄρεσι* eo impellimur? cognoscere res, id ipsum dulce est, scientia sua sponte jucunda; polymathia igitur sive multarum rerum peritia locum habet inter prima naturae humanae bona. Hinc est quod litterarum studia vitam ipsam possunt reddere dulcem, res secundas ornare, adversis vero solatia & perflugium praebere. — Quodsi praeter eam disciplinam, cui plurimam operam damus, ceteris quoque, quarum initia conjuncta faciunt polymathiam, ita studeamus, ut diximus; multum ad ipsam humanitatem illa valebit: ut quae a philosophia morali, rerum discendarum regnatrice, ad veros vitae usus referantur. Non enim
dubi-

dubium est, quin sapiens, qui omnia refert ad honestum, singulas, quas didicerit res artesque quarum initia cognoverit, in eundem virtutis usum convertat; quidquid igitur vel a Grammaticis sumat vel ab Historicis rerumve naturalium doctoribus, id omne naturæ convenienter accommodat ad ideam speciemque viri boni & perfecti quam animo concepit. — Et cum librorum lectio etiam ad animi remissiones oblectationesque adhibeatur, apparet neminem tam bene otium ad eam rem posse conferre, quam polymathia a nobis descriptæ amicum. Solet enim cum hujusce polymathia studio simul librorum bonorum cognoscendorum amor esse conjunctus; quod qui initia artium tenent, litterarum ad eas subsidia amare solent: quo fit, ut & idoneos otiiisque suis aptos sciant libros & quæ prodesse simul & delectare possunt, libenter legant. Quæ vero libentissime legimus ea optime tenemus memoria; ergo vel hæc oblectandi legendis libris ratio ad ipsam polymathiam augendam valet.

Hanc igitur studiorum rationem & designationem secutus vitam activam cum contemplati-

plativa poterit conjungere; & agendo philo-
 phari & discendo res gerere; satisfacere item
 muneribus, curam habere suorum, operam da-
 re amicis, vivere sibi, oblectare animum, frui o-
 tio & ex ipsis libris petere voluptatem. Neque
 enim qui nostra hæc consilia sequitur, utilium
 rerum polymathiam negligere coetur, nec do-
 ctrinam morum poterit dediscere, sed addita
 exercitatione in vitæ usu eam perficiet; nec vel
 ad primariam aliquam disciplinam, quam potif-
 simum sibi exornandam sumsit, deficiet eum
 tempus. Facile enim erit videre, quæ negotia
 litteræque quibus anteferenda sint? quantum
 in quaque arte discendum, quomodo studia lit-
 terarum rebus gerendis sint interponenda, ita
 ut mutuo auxilio adjuventur. Reficitur enim
 animus mutato solum labore; si vero & corpo-
 ris & animi virtibus frequentes damus remissio-
 nes, crebrisque oblectamentis variare solemus
 labores, tum aucto semper vigore animi, ad
 studia redire possumus.

Indi-

Indicamus nunc nostræ scholæ examen. Ver-
 sati sunt anno abhinc præterito nostræ classis
 discipuli, multæ laudis juvenes, imprimis in his
 lectionibus: Virgilio, Terentio, Horatio, Cice-
 rone, Livio, Luciano, Plutarcho, Xenophontis
 Memorabilibus Socraticis, Homero, Geographia,
 Odis Ramlerianis, Isagoge Gesneriana cum notitia
 honorum librorum: quarum rerum nonnulla da-
 bunt specimina, orationes simul habituri: *Wilb.
 Kohl*, Fürstenbergensis, de laudibus gentium me-
 ridionalium vulgo neglectis. *Fried. Lud. Richter*,
 Dessaviensis, de Græcis vetustis comparatis cum
 hodiernis. *Willb. Rindfleisch*, Coth. de negle-
 ctis olim Classicorum veterum studiis; *Fried.
 Rindfleisch*, de artibus elegantioribus. Et hi
 quidem ipsi suas composuerunt orationes. —
Aug. Bramigk, Cothen. de diversis gentium
 moribus. Horum *W. Kohl*, *Willh.* & *Fried.
 Rindfleisch* abituri sunt in Academiam.

AB 155 562

ULB Halle 3
005 301 36X

Sb.

12

9

O POLY-
UDIO.

S.

XI. Apr. hor. 9.

ripfit
n, Ref.

ndorfianis.

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Farbkarte #13

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

B.I.G.

